

Temat opracowania: **CHARAKTER PRAWNY OŚWIADCZENIA
O COFNIĘCIU POZWU**

Autor opracowania: **aplikant adwokacki Paulina Ruzik**

Zgodnie z art. 203 kodeksu postępowania cywilnego¹ powód (lub jego pełnomocnik) może cofnąć pozew bez zezwolenia pozwanego, aż do rozpoczęcia rozprawy. Po rozpoczęciu rozprawy powód może cofnąć pozew albo za zezwoleniem pozwanego, albo z jednoczesnym zrzeczeniem się roszczenia. Zgoda pozwanego nie jest jednak wymagana w sytuacji, gdy przyczyną cofnięcia pozwu jest zaspokojenie roszczenia. Nie można bowiem rzec się roszczenia, które według twierdzeń powoda już nie istnieje.²

1. Skutki cofnięcia pozwu

Zgodnie z art. 203 § 2 k.p.c. pozew cofnięty nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa. Postępowanie podlega umorzeniu (art. 355 k.p.c.), nie ulega przerwaniu okres przedawnienia roszczenia, a pozwany może żądać zwrotu kosztów. Co ważne, mimo cofnięcia pozwu i umorzenia postępowania, powód w każdej chwili może ponownie wystąpić z powództwem o to samo roszczenie, przeciwko temu samu podmiotowi, a takie wystąpienie nie będzie obarczone zarzutem *res iudicata*. Powód rezygnuje bowiem z procesu, natomiast nie rezygnuje z roszczenia przysługującego mu w stosunku do pozwanego³. Oczywiście, w takim przypadku należy mieć na uwadze ewentualną możliwość przedawnienia roszczenia.

Natomiast, jeżeli z cofnięciem pozwu połączone było zrzeczenie się roszczenia, oprócz skutków procesowych, o których była mowa powyżej, cofnięcie pozwu wywołuje także skutek materialnoprawny w postaci wygaśnięcia roszczenia. W takim przypadku powód zamyka sobie drogę do skutecznego wytoczenia powództwa w przyszłości o to samo roszczenie⁴, musi się bowiem liczyć z tym, że jego powództwo z dużym prawdopodobieństwem zostanie oddalone.

Na marginesie należy wskazać, iż nawet w takim przypadku, tj. cofnięcia pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia, kolejny pozew przeciwko temu samemu podmiotowi o to samo jest dopuszczalny i nie zostanie odrzucony. Słusznie bowiem wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 lipca 1963 r. III CR 362/62⁵ „*W myśl przepisu art. 209 § 2 k.p.c. [obecnie 203 § 2 k.p.c. – PR] pozew uważa się za niebyły. Powstaje więc taka sytuacja jak w wypadku, gdyby pozwu nie wnoszono. Nie ma więc przeszkód procesowych do wniesienia ponownego pozwu. Postawiony przez pozwanego zarzut sprawy osądzonej jest chybiony. Sprawa nie była osądzona, bo nie zapadł wyrok i sąd nie rozstrzygał w przedmiocie roszczenia powoda (art. 367 k.p.c.) [obecnie częściowo art. 199 § 1 pkt. 2 k.p.c.]*” Nie ma zatem podstaw do odrzucenia takiego pozwu, a sąd jest każdorazowo zobowiązany do badania zasadności roszczenia powoda.

¹ Ustawa kodeks postępowania cywilnego z dn. 17.11.1964 r. (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)

² H. Pietrzykowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009, s. 298.

³ H. Pietrzykowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010, s. 207.

⁴ Ibidem, s. 208.

⁵ OSNC 1964/5/03

2. Odwołanie oświadczenia o cofnięciu pozwu

2.1. Cofnięcie pozwu bez zrzeczenia się roszczenia

Cofnięcie pozwu, jako czynność procesowa, może być odwołane. Odwołalność czynności procesowych nie może być jednak dowolna. Powód musi wskazać przyczynę odwołania. Do takich przyczyn należą zarówno wady oświadczenia woli, np. błąd, przymus, podstęp⁶, jak i okoliczności powstałe następnie, umożliwiające cofnięcie czynności dokonanych pod każdym względem prawidłowo⁷.

2.1.1. Forma prawna

Dla takiej czynności, tak jak i dla samego cofnięcia pozwu, nie jest wymagana żadna szczególna forma. W praktyce najczęściej do złożenia takiego oświadczenia dochodzi jednak w ramach zażalenia na postanowienie w przedmiocie umorzenia postępowania. Ponadto, takie oświadczenie polegające na odwołaniu czynności procesowej dla swojej skuteczności musi zostać złożone sądowi, który zawiadamia o tym pozwanego.

2.1.2. Termin

W orzecznictwie przyjęto się, iż powód może odwołać czynność procesową w postaci cofnięcia pozwu bez zrzeczenia się roszczenia do czasu uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie umorzenia postępowania. Z tym, że tak jak wskazano powyżej, nawet mimo braku odwołania przedmiotowego oświadczenia w tym terminie, powód nadal ma możliwość ponownego wytoczenia powództwa, wówczas mamy jednak do czynienia po prostu z kolejnym, osobnym postępowaniem.

2.2. Cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia

Kwestia możliwości odwołania cofnięcia pozwu wygląda nieco inaczej w sytuacji, gdy było ono połączone ze zrzeczeniem się roszczenia. Oświadczenie takie wywołuje bowiem skutki nie tylko na płaszczyźnie procesowej, ale i materialnoprawnej, a zrzeczenie się roszczenia, będące czynnością prawa materialnego, podlega ocenie z punktu widzenia tego prawa, a ściślej przepisów o czynnościach prawnych i oświadczeniach woli.⁸ W takiej sytuacji, nie wystarczy zwykłe odwołanie czynności procesowej. Aby skutecznie wyeliminować z obrotu prawnego oświadczenie powoda o cofnięciu pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia, powód musi uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli na podstawie przepisów kodeksu cywilnego.

Kodeks cywilny przewiduje następujące wady oświadczenia woli:

1. brak świadomości lub swobody powzięcia decyzji i wyrażenia woli (art. 82 k.c.),
2. pozorność (art. 83 k.c.),
3. błąd (art. 84, 85, 88 k.c.), podstęp (art. 86 k.c.),
4. groźba (art. 87 k.c.).

Dwie pierwsze oznaczają nieważność bezwzględną oświadczenia woli. Co oznacza, że jeżeli oświadczenie powoda o cofnięciu pozwu było obarczone którąś z tych wad, jest ono nieważne z mocy prawa, a powód może w każdym momencie wystąpić ze swoim dotychczasowym roszczeniem, powołując się w pozwie na nieważność oświadczenia o zrzeczeniu się roszczenia. W takim przypadku należy jednak pamiętać, że o ile roszczenie o stwierdzenie nieważności czynności prawnej nie ulega przedawnieniu⁹ to może ulec przedawnieniu roszczenie, którego dotyczyło cofnięte powództwo.

⁶ por. post. SN z 26.11.1975 r., I CZ 186/75, Legalis

⁷ post. SN z 27.2.1983 r., II CZ 11/83, niepubl., cyt. za J. Gudowskim, Kodeks, s. 203

⁸ H. Pietrzykowski, *Metodyka ...*, s. 297.

⁹ orz. SN z 27.8.1976 r., II CR 288/76, OSN 1977, Nr 5–6, poz. 91

Pozostałe wady oświadczenia woli powodują natomiast nieważność względną. W takim przypadku koniecznym jest uchylenie się od jego skutków prawnych według zasad zawartych w kodeksie cywilnym.

2.2.1. Forma prawna

Zgodnie z art. 88 § 1 k.c. uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli, które zostało złożone innej osobie pod wpływem błędu (w tym podstępem) lub groźby, następuje przez oświadczenie złożone tej osobie na piśmie. Jest to *lex specialis* w stosunku do przepisów o szczególnych formach czynności prawnych, dlatego też forma pisemna jest formą wystarczającą do skutecznego uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia złożonego nawet w formie aktu notarialnego.

Dla skutecznego uchylenia się od skutków cofnięcia pozwu wraz ze zrzeczeniem się roszczenia wystarczające będzie złożenie takiego pisemnego oświadczenia stronie przeciwnej. Nie będzie jednak błędem zawarcie takiego oświadczenia w piśmie procesowym, zwłaszcza iż Sąd Najwyższy wyraźnie dopuścił możliwość uchylenia się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli w pozwie wniesionym do sądu przeciwko osobie będącej drugą stroną czynności¹⁰. W takim wypadku uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli następuje w chwili doręczenia pozwu¹¹. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia terminów przedawnienia, o których mowa w art. 88 § 2 k.c. Samo złożenie pozwu w sądzie nie przerywa tego terminu, liczy się chwila, w której oświadczenie dotarło do pozwanego (art. 61 k.c.).

Co więcej, forma pisemna w art. 88 § 1 k.c. jest zastrzeżona jedynie dla celów dowodowych (*ad probationem*)¹². Z tych też względów Sądy dopuszczają nawet złożenie takiego oświadczenia do protokołu posiedzenia lub rozprawy, o ile ma to miejsce w obecności drugiej strony¹³.

2.2.2. Termin

Jak wskazano powyżej, oświadczenie o zrzeczeniu się roszczenia podlega przede wszystkim rygorom prawa materialnego. Artykuł 88 § 2 k.c. wprost wskazuje, iż uprawnienie do uchylenia się wygasa: w razie błędu – z upływem roku od jego wykrycia, a w razie groźby – z upływem roku od chwili kiedy stan obawy ustał. Literalne brzmienie tego przepisu nie nasuwa większych wątpliwości interpretacyjnych. Pojawiają się one jednak w sytuacji, gdy mamy do czynienia z połączeniem czynności materialnoprawnej z czynnością procesową, jak w przypadku odwołania cofnięcia powództwa ze zrzeczeniem się roszczenia.

Nie tak dawno temu z tym problemem zmierzył się Sąd Najwyższy w sprawie za sygn. akt I CSK 252/10¹⁴. W wyroku z dnia 11 lutego 2011 r., Sąd Najwyższy wskazał, iż „*Odwołanie oświadczenia procesowego strony o cofnięciu pozwu i zrzeczeniu się roszczenia (art. 203 § 1 k.p.c.) z powołaniem się na błąd (art. 84, 86 i 88 k.c.) możliwe jest jedynie do chwili uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania przewidzianego w art. 203 § 4 k.p.c.*” W mojej opinii, przedmiotowe rozstrzygnięcie nie zasługuje na aprobatę.

Sedno problemu tkwi w tym, że w przypadku cofnięcia pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia mamy do czynienia z czynnością, która wywołuje podwójny skutek – procesowy oraz

¹⁰ wyr. SN z 26.11.1964 r., I CR 293/64, OSNCPIUS 1965, Nr 12, poz. 213.

¹¹ wyr. SN z 28.4.1967 r., I CR 563/66, OSNCPIUS 1967, Nr 12, poz. 227.

¹² S. Rudnicki, S. Dmowski, *Komentarz do Kodeksu Cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna.*, Warszawa 2011, s. 406-432.

¹³ por. wyrok SN z dn. 12.03.1965 r., I PR 6/65, OSNCP 1966/2 poz. 18; por. wyrok SA w Białymstoku z dn. 28.08.1997 r., II ACa 201/97, LexPolonica nr 329546.

¹⁴ LEX nr 821255

materialnoprawny. I tak, słusznie wskazał Sąd Najwyższy w przywołanym powyżej wyroku, powołując się przy tym na wcześniejsze orzecznictwo w tym zakresie¹⁵, że „w judykaturze utrwalilo się stanowisko o istnieniu cezury czasowej wyznaczającej możliwość odwołania przez strony procesowych oświadczeń woli. Decydujące znaczenie w tym zakresie mają przede wszystkim przepisy prawa procesowego. (...) odwołanie procesowego oświadczenia woli może nastąpić do czasu, w którym nie osiągnie ono skutku w postaci orzeczenia kończącego postępowanie.” Niemniej jednak, należy zauważyć, iż powyższe stanowisko jest prawidłowe, ale tylko w odniesieniu do czynności czysto procesowych. Czynności materialnoprawne, czy też odnoszące skutek w tej sferze, winny być zawsze rozpatrywane z uwzględnieniem odpowiednich przepisów prawa materialnego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 80/03 wyraźnie wskazał, że „Zniweczenie skutków materialnoprawnych może nastąpić wówczas tylko przez uchylene się od skutków prawnych wadliwego oświadczenia woli według przepisów art. 86-88 k.c. Trudno bowiem zaakceptować stanowisko, według którego ta sama czynność prawna dokonana poza procesem podlega przepisom prawa materialnego, dokonana zaś w procesie przepisom tym nie podlega.” Szkoda, że ta część rozważań Sądu umknęła uwadze składowi orzekającemu w sprawie I CSK 252/10, który przecież w swoim uzasadnieniu powołał się na to orzeczenie.

Niewątpliwie w przypadku prawomocnego zakończenia sprawy poprzez umorzenie na skutek cofnięcia pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia, nie jest możliwe kontynuowanie tego postępowania czy jego wznowienie. Nie wyklucza to jednak możliwości wniesienia nowego powództwa. W takiej sytuacji wynik nowego postępowania będzie jednak uzależniony od tego, czy powód skutecznie uchylił się od skutków prawnych oświadczenia o zrzeczeniu się roszczenia (por. wyrok SN z dn. 9.07.1963 r., III CR 362/62, ONC 1964/5/103; wyrok SN z dn. 23.04.1957 r., IV Cr 1036/55, OSPiKA 1964, z. 11, poz. 219).

3. Podsumowanie

Cofnięcie pozwu jest czynnością o charakterze procesowym, jeżeli jednak połączone jest ze zrzeczeniem się roszczenia wywołuje także skutek materialnoprawny. W obu przypadkach, to jest – przy cofnięciu pozwu bez zrzeczenia się roszczenia jak i ze zrzeczeniem, jest to czynność, która przy zachowaniu odpowiednich terminów może być odwołana, a jej skutki zniweczone.

W kontekście powyższych rozważań, warto zauważyć, iż od wielu lat w doktrynie jak i w orzecznictwie mówi się o podwójnym skutku czy o podwójnym charakterze czynności polegającej na cofnięciu pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia. W mojej opinii, wobec wątpliwości interpretacyjnych pojawiających się na tle możliwości odwołania takiego oświadczenia woli, zwłaszcza terminu, należałoby odejść od tych określeń, na rzecz stwierdzenia, iż w takich przypadkach mamy do czynienia po prostu z dwiema czynnościami – procesową i materialnoprawną. Ocena każdej z nich, zarówno co do skutków, zgodności z prawem, czy też możliwości odwołania, winna być rozpatrywana odrębnie, z uwzględnieniem odpowiednich przepisów prawa.

¹⁵ Wyrok SN z dn. 19.03.2002, sygn. akt IV CKN 917/00, LEX nr 54485; wyrok SN z dn. 20.01.2004 r., II CK 80/03, LEX nr 602410;